

## ზეინაბ სარია

*/შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, პროფესორი/*

### იონა მეუნარგიას ღვაწლი “ვეფხისტყაოსნის” თარგმნისა და პოპულარიზაციის საქმეში

ჩვენს კუთხეს განსაკუთრებული დამოკიდებულება აქვს “ვეფხისტყაოსანთან,” რომელიც ეროვნული პოეზიის მწვერვალად არის ჩათვლილი. ქართველთა ეს უპირველესი წიგნი ყოველთვის გამორჩეული თაყვანის ობიექტი იყო აქ. სულაც არ არის შემთხვევითი, რომ ამ პოემის უძველესი თარიღიანი ტექსტი დაკავშირებულია ჩვენთან. საუბარია ხელნაწერზე, რომელიც შესრულებულია მამუკა თავაქარაშვილის მიერ /მამუკა მდივანად ჰყავდა იმერეთის მეფეს. იგი ტყვედ ჩაუვარდა ლევან მეორე დადიანს. განათლებისა და წიგნის ფასის უზადლო მცოდნე დადიანმა, რომელიც მფარველობდა არაერთ პოეტს და იყო ცნობილი მეცენატი, უბრძანა მდივან-მწიგნობარს, გადაეწერა “ვეფხისტყაოსანი.” 1646 წელს მამუკამ გადაწერა და დაასურათა პოემა. თავაქარაშვილის ხელნაწერს წინ უძღვის ლევან მეორე დადიანის პორტრეტი, რაც თვალსაჩინოდაც ადასტურებს იმას, რომ ნაწარმოები სწორედ მისი დაკვეთითაა გადაწერილი. ხელნაწერს ამკობს 39 მინიატურა. აქვეა რუსთველისა და კალიგრაფისტ-მხატვრის პორტრეტები /. იგი დღეს უკვე საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის H ფონდშია დაცული (N-599).

აკადემიკოსი სიმონ ჯანაშია იონა მეუნარგიას “ქართველ პლუტარქედ” მოიხსენიებდა, ხოლო სოლომონ ცაიშვილი “ჩვენი ახალი მწერლობის პირველ მემკვიდრეს” უწოდებდა (ცაიშვილი 1936 :3). ამჯერად ჩვენთვის საინტერესოა იონას ღვაწლი “ვეფხისტყაოსნის” პოპულარიზაციის საქმეში, თუმცა ინტერესმოკლებული არ იქნება, ორიოდ სიტყვით შევხებით ამ ადამიანის ცხოვრებას.

იონა მეუნარგია (1852-1919) იყო არა მარტო ლიტერატორი, ბიოგრაფი, პუბლიცისტი, ჟურნალისტი, მწიგნობარი, არამედ მთარგმნელიც. მარტვილის სამრევლო სკოლის შემდეგ მას უსწავლია ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში, ხოლო შემდეგ განისწავლეს თბილისის სასულიერო სემინარიაში. 1874 წლიდან იგი ჟენევის აკადემიაში ეუფლებოდა ცოდნას. იმ პერიოდში იქ იმყოფებოდნენ ქართველი საზოგადო მოღვაწეები: ს. მესხი, ნ. ნიკოლაძე, გ. წერეთელი, ა. სარაჯიშვილი, ა. ჭყონია... იონა უკავშირდება მათ. ევროპული სივრცით დაინტერესებული ახალგაზრდა 1876 წლიდან ცხოვრობს პარიზში. სწორედ იქ გაიცნო მან

ფრანგი რომანტიკოსი მწერალი, რომანების “საბრალონი“ და “პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარი“, პოემა “განჭკრეტის“ ავტორი ვიქტორ ჰიუგო. იონა მაშინ 24 წლისა იყო. თვლიან, რომ ვიქტორ ჰიუგოსაგან დიდად არის დავალებული მისი მხატვრული გემოვნება, ამ ადამიანთან ურთიერთობაში ჩამოყალიბდა იონას ლიტერატურული აზროვნება.

იონა მეუნარგია დაინტერესდა პარიზის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში ჩვენი ქვეყნის შესახებ არსებული ფრანგული წყაროებით, მნიშვნელოვანი ქართული ხელნაწერებით. მას გადმოუწერია ნანუკა ციციშვილისეული “ვეფხისტყაოსნის“ დამატება, 396 სტროფი. ეს იმას მოწმობს, რომ ახალგაზრდის ცნობიერებაში იმთავითვე ყოფილა გამოკვანძული სიღრმისეული ინტერესი შოთას პოემის მიმართ. იონასათვის “ვეფხისტყაოსანი“ ქართველის მაღალი სულიერების ტოლფასი ქმნილება რომ არ ყოფილიყო, იგი ეროვნული ნიჭიერების თავისთავადობის დასტურად რომ არ მიეჩნია, რომელთანაც ქართველს ასწლეულებში იგივეობის სასწაულებრივი განცდა ჩამოუყალიბდა, გულგრილად გადაფურცლავდა არქაულ მასალებს და თავს არ შეიწუხებდა დამღლევი საქმით.

1878 წელს იონა მეუნარგია საქართველოში ბრუნდება და ზრუნავს ქვეყნის საზოგადოებრივ-კულტურული ცხოვრების გააქტიურებასა და გამრავალფეროვნებაზე. იგი იყო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის წევრი და მდივანი; აქტიურად მონაწილეობდა აჭარაში, კახეთსა და იმერეთში ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების გახსნის უმნიშვნელოვანეს პროცესებში, ზრუნავდა ქართული კულტურის აღორძინებაზე.

იონა მეუნარგია აგროვებდა ხალხური სიტყვიერების ნიმუშებს.

თანამშრომლობდა ჟურნალ-გაზეთებში: “ივერია“, “დროება“, “ტიფლისსკი ვესტნიკ“, “ნოვოე ობოზრენიე“, “მოამბე“, “კვალი“.

ავტორია მნიშვნელოვანი ისტორიული მონოგრაფიებისა (“დავით დადიანი და მისი დრო“, “ნიკო დადიანი“, “ეკატერინე ჭავჭავაძე“ და სხვ.).

ასრულებდა “დროების“ რედაქტორის მოვალეობას.

1880 წლიდან იყო “ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დამდგენი კომისიის აქტიური წევრი. ამ წელს გაზეთ “დროების“ 241-ე ნომერში იონა მეუნარგიას, რაფიელ ერისთავისა და იაკობ გოგებაშვილის ხელმოწერით დაიბეჭდა მოწოდება, რომელიც ეხება შოთა რუსთველის

“ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დადგენის აუცილებლობას. როგორც ვხედავთ, იონა ამ საშვილიშვილო საქმის ინიციატორიც გამოდის თავის თანამოაზრეებთან ერთად. იმავე წელს შეიქმნა ამ ნაწარმოების ტექსტის დამდგენი კომისია. დაიწყო ძველი ხელნაწერების მოძიება-შეგროვება. მათ უდარებდნენ ერთიმეორეს, იკვლევდნენ სანდო ხელნაწერს და ადგენდნენ შეჯერებულ ტექსტს. ამ კომისიის მდივანი იყო ი. მეუნარგია, რომელიც წლების განმავლობაში ბეჭდავდა აღნიშნული კომისიის მუშაობის ამსახველ ვრცელ ოქმებს, ამას კი დღეს დიდი მნიშვნელობა აქვს რუსთველოლოგიისათვის (გამომცემლობა “არტანუჯის“ პროექტით (ავტორი ზვიად კვარაცელია) დაგეგმილი ხუთტომეულის მეორე ტომში თავმოყრილია ეს ოქმები, მაგრამ დაუფინანსებლობის გამო ტომების დაბეჭდვა შეფერხდა).

იონა მეუნარგია იყო პიროვნება, რომელიც სამეგრელოში დიდ ქართულ საქმეს ემსახურებოდა; მას დიდებულად ჰქონდა გააზრებული, რომ ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა კუთხის ქართველი ზოგადქართულ ინტერესებს თუ არ ითვალისწინებს, ქვეყნის ერთიანობის იდეას საფრთხე დაემუქრება, ეს კი დამღუპველია ყველასათვის.

1885 წლის გაზაფხული, როდესაც ილია მოემგზავრება დასავლეთ საქართველოში, სამეგრელოში, უკვდავყოფილია იმ ისტორიული მნიშვნელობის სიტყვებით, რომელსაც ხშირად იმეორებენ:

“სამეგრელოში მოველ და საქართველო ვნახე – დიდი საქართველო! ბევრი ჭირი უნახავს საქართველოს, მრავალს ქართველის გადაუვლია ზურგზედა მისსა, მაგრამ ყოველთვის ჟამსა და რღვევისა და გაწბილებისა... მტერთა მისთა დამთრგუნველი სამეგრელო იყო, იგი იყო ერთსული და ერთგული იმ სხეულისა, რომელსაც საქართველო ეწოდება. ასე იყო წინეთ, ეგრე არის ახლა, ეგრე დარჩება მომავალშიც“(არდია, ჯანელიძე1999:1). საქმე ის გახლავთ, რომ ილია ჭავჭავაძე იონა მეუნარგიასთან ერთად ჩამოვიდა სამეგრელოში. იგი მოემგზავრებოდა ნიკო დადიანის მიერ წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისათვის საჩუქრად გადაცემული უნიკალური ბიბლიოთეკის თბილისში ჩასატანად. დიდი მნიშვნელობა აქვს, ვისი თანამგზავრობით ეცნობი ამა თუ იმ გეოგრაფიულ მონაკვეთს, ვინ გიწევს მასპინძლობას, ვისი თვალთახედვით გადახედავ იმ ადგილს თუ ადამიანებს, ვისთანაც გიწევს შეხვედრა შენს სიცოცხლეში პირველად. ილიას თანამგზავრი და გულდია მასპინძელი იონა გახლდათ, ძველკოლხური სიდარბაისლით, ერთგულებითა (აქ როგორ არ გაგვახსენდეს ფარნავაზ- ქუჯის მტკიცე, უღალატო ერთობაც) და უანგარო ინტერესებით სავსე ადამიანი. როდესაც ამას გავიხსენებთ, არც გაგვიკვირდება დიდი

ილიას მამულიშვილური მუხტებით გაჯერებული სიტყვები. მან ხომ იონა მეუნარგიას სამეგრელო იხილა, ერისკაცის სამკვიდრო?!.

იონა მეუნარგიას ოჯახში დიდი მამულიშვილური საქმეები იგეგმებოდა და ოჯახის თავკაცი იყო გულღია მასპინძელი არა მხოლოდ ქართველი მოღვაწეებისა. მისი სტუმრები იყვნენ ჩვენი ქვეყნით დაინტერესებული უცხოელებიც: ფრანგი ჟურნალისტი და მწერალი ჟიულ მურიე, ავსტრიელი მწერლები, ბერტა და არტურ ზუტნერები, უნგრელი მხატვარი მიხაი ზიჩი, ფრანგი ქართველოლოგი მარი ბროსე...

ასე გამოდის, ერთი გამორჩეული საზრუნავი ყოველთვის იყო იონასათვის რენესანსული სულით გაჯერებული პოემა “ვეფხისტყაოსანი,“ რომელიც ამკვიდრებს მაღალზნეობრივ იდეალებს. შემორჩენილია იონა მეუნარგიას უბის წიგნაკი, რომელშიც ჩაწერილია მისი დიალოგი ფრანგ რომანტიკოს მწერალთან, ვიქტორ ჰიუგოსთან. ჩანაწერი იონას პარიზში ყოფნის პერიოდით თარიღდება და იგი კარგად არის ცნობილი სოლომონ ცაიშვილის “ლიტერატურული ნარკვევების“ წყალობით (ცაიშვილი 1962: 6):

“...ვ. გიუგო: რუსეთიდან ბრძანდებით?

მე: არა, საქართველოდამ.

გ.: ლამაზი ქალებით განთქმულ ქვეყნიდამ?

მე: არა მარტო ქალებით, დიდო პოეტო, სხვებითაც.

გ.: მაგალითად?

მე: პოეზიით.

გ.: ვინ გყავთ გამოჩენილი პოეტი?

მე: რუსთაველი.

გ.: რა დაწერა?

მე: საგმირო პოემა “ვეფხისტყაოსანი.“

გ.: გამიგონია, მხოლოდ შორიდან. საინტერესოა. რომელ საუკუნეში მოღვაწეობდა?

მე: მეთორმეტეში.

გ.: კიდევ უფრო საინტერესოა.“

არ არის გასაკვირი, რომ იონას აღძვროდა სურვილი, ეთარგმნა პოემა ფრანგულად და სხვა ენებზე, რათა შოთას სახელი მსოფლიო ასპარეზზე გასულიყო.

იონა იყო ერთ-ერთი ინიციატორი “ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დამდგენი კომისიის შექმნისა. სწორედ მისი, რაფიელ ერისთავისა და იაკობ გოგებაშვილის მოწოდებით შეიქმნა შოთას პოემის ტექსტის დამდგენი კომისია. ეს ადამიანები საზოგადოებას უხსნიდნენ, რომ რაკი პოემა საუკუნეთა განმავლობაში გადამწერთა ღვაწლითა და მონდომებით მრავლდებოდა, მისი ტექსტი შეილახა. ნაწარმოებს ვერავინ დაიცავდა გადამწერთა სწორებებისა თუ ინტერპოლაციებისაგან. იონა მეუნარგიას აინტერესებდა, რომელი იყო ავტორის ტექსტთან მაქსიმალურად მისადაგებული, ყველაზე სანდო ვარიანტი. როცა რუსთველის ხელნაწერი ტექსტი არაა მოღწეული ჩვენამდე, იქნებ ავტორის ეპოქათან ყველაზე ახლო ტექსტი აღმოჩენილიყო. ეს ინტერესი საზღვარგარეთ სწავლის პერიოდიდან აღედგა და თან სდევდა, არ ასვენებდა. ამიტომაც იყო, რომ პარიზში ცხოვრების პერიოდში გაეცნო ნაციონალურ და ჟენევის წიგნთსაცავებში საქართველოზე არსებულ ფრანგულ ლიტერატურას, რომელიც სხვადასხვა დროს გაიტანეს ჩვენი ქვეყნიდან და მოთავსებული იყო ამ ბიბლიოთეკებში. ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში მან აღმოაჩინა ნანუქა ციციშვილის მიერ გადაწერილი “ვეფხისტყაოსანი“, რომელშიც 396 სტროფი იყო ზედმეტი. ნანუქა “ვეფხისტყაოსნის“ ცნობილი ინტერპოლატორი გახლდათ, მე-17 საუკუნის პირველი ნახევრის პოეტი. იონას გადმოუწერია ეს სტროფები, რასაც თავის ავტობიოგრაფიაში საგანგებოდ აღნიშნავს. ეს ცნობა აღებული მაქვს დარეჯან მენაბდის ნაშრომიდან “იონა მეუნარგია - “ვეფხისტყაოსნის“ გამომცემელი და მთარგმნელი,“ (მენაბდე 2002: 123). იონამ ნახა, რომ ეს ტექსტი არ იყო სანდო. რომელი მანუსკრიპტი შეიძლებოდა ჩათვლილიყო უფრო საიმედოდ? პარიზიდან ახალდაბრუნებული იონა მეუნარგია აირჩიეს “ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ გამგეობის მდივნად. მამულიშვილს გზა ეხსნება ეროვნული მნიშვნელობის საქმეების აღსასრულებლად. იგი ყოფილა ერთ-ერთი აქტიური მსურველი შოთას პოემის ახალი (1888 წლის) რედაქციის დაბეჭდვისა. მას უთარგმნია ფრანგულ ენაზე ეს პოემა. სწორედ მისი თარგმანით გაუცნია პოემის შინაარსი ცნობილ უნგრელ მხატვარს, მიხაი ზიჩის, “ვეფხისტყაოსნის“ საუკეთესო ილუსტრაციების ავტორს. იგი 1881 წელს ლერმონტოვის “დემონის“ ილუსტრირებაზე მუშაობდა და იმყოფებოდა თბილისში. მხატვარს დაუახლოვდნენ ქართველი მოღვაწეები და პოემის გამოცემის საკითხებშიც ჩართეს. იდგმებოდა “ვეფხისტყაოსნის“ ცოცხალი სურათები. მხატვარმა ისურვა, მისთვის

გასაგებ ენაზე გაეცნოთ მისთვის ნაწარმოები. ილიას წინადადებით “ზექდვის კომიტეტმა“ ეს საქმე იონა მეუნარგიას მიაწოდო, რომელმაც დიდი პასუხისმგებლობის გრძნობით მოჰკიდა ხელი დაკისრებულს. მან მოიწვია სახლში იმ დროს საქართველოში მყოფი ფრანგი ჟურნალისტი ჟიულ მურიე, რომელიც მთარგმნელთან ერთად მუშაობდა თარგმანის ტექსტის სრულყოფაზე. ცნობილია, რომ 1884 წლის დეკემბერსა და 1885 წლის იანვარ-თებერვალში, მთელი სამი თვე, ცოლ-ქმარი ზუტნერები ცხოვრობდნენ ცაიშში, იონასთან, და მასპინძლის ფრანგული თარგმანის საბოლოო რედაქტირებაზე მუშაობდნენ. ისინი იმავე დროს პოემას თარგმნიდნენ გერმანულადაც. არ არის ცნობილი, დაამთავრეს თუ არა გერმანული თარგმანი, ან რა ბედი ეწია მას, მაგრამ ფაქტია, რომ ეს ადამიანები სამუდამოდ დარჩნენ “ვეფხისტყაოსნის“ სათანადოდ დამფასებლებად. დარჩა წერილების სერია, დაბეჭდილი ქართულ-რუსულ პრესაში (“უცხოელის აზრი “ვეფხისტყაოსანზე“) და აქ არტურ ზუტნერი მაღალ შეფასებას აძლევს რუსთველს, თვლის იმ გიგანტებს შორის, რომელთა დიდება ჟამთაველასთან ერთად იზრდება. ა. ზუტნერის წერილები ჟ. მურიეს საპასუხოდ დაიწერა (ბრეგამე 2017: ჰტტპ://ნატება.წებსაილ.ნეტ/ბიოგრაფიკის/242-ზუტნერი-არ).

იონას ასევე რუსულადაც გადმოუცია პოემის მოკლე შინაარსი, ჯერ ქართულად დაუწერია, ხოლო შემდეგ რუსულად უთარგმნია. თავისი თარგმანი დაუბეჭდავს ორჯერ, 1888 და 1890 წლებში (ყუბანეიშვილი 1947: 385).

რაზე მეტყველებს იონა მეუნარგიას ამგვარი თავდადებული შრომა? აი, რაზე: იგი ყველაფერს აკეთებდა იმისთვის, რომ პოემას გახსნოდა საერთაშორისო ასპარეზი; რომ დიდი შოთას ნიჭიერება ეგრძნოთ არაქართველ მკითხველებსაც და ავტორს თავისი გენიის საკადრისი აღიარება ჰქონოდა მსოფლიო მასშტაბით.

დღეს იონასეული ფრანგული თარგმანი დაკარგულად ითვლება. ჩვენ არ შეგვიძლია ვიმსჯელოთ მის მხატვრულ ღირსებებსა თუ თავისებურებებზე, მაგრამ საყოველთაოდ არის ცნობილი ილიას სიტყვები, რომლითაც შთამბეჭდავად არის გამოკვეთილი მთარგმნელის ღვაწლი, შეფასებულია მისი შრომა: “როცა პირველყოფილი კაცობრიობა, მზის ბრწყინვალეობით განცვიფრებული, თაყვანსა სცემდა მას, ვითარცა ღმერთს, იმავე დროს პატივსა სცემდა მთვარესაც, რომელსაც მხოლოდ მზის შუქი ანათებს. რაკი სამართლიანი თაყვანისცემით მოვიხსენიეთ რუსთველი, მაშინ უსამართლობა და უმადურობა იქნება დავივიწყოთ მისი მთარგმნელი. რუსთველი მზეა და მთვარე მეუნარგია იქნება, რადგანაც ვითა მზის შუქით

ჰნათობს მთოვარე, ისე რუსთაველის შუქით იმნათობებს მეუნარგიაც დღეის იქით ჩვენს მოღვაწეთა შორის. ღმერთმა ადღეგრძელოს მეუნარგია“.

როგორ მოხდა, რომ ასეთი მნიშვნელობის თარგმანი დაიკარგა? როგორც მკვლევარმა დ. მენაბდემ გამოიკვლია, ფრანგული თარგმანის ერთი ეგზემპლარი მთარგმნელმა მ. ზიჩის გადაუზავნა პეტერბურგში, მეორე აჩუქა თბილისში მყოფ იმპერატორ ალექსანდრე მეორესა და მის მეუღლეს, ხოლო მესამე ეგზემპლარი 1915 წლის ოქტომბერში გადასცა რუს პოეტს, კ. ბალმონტს, რომლისთვისაც ამ სრულ თარგმანს დახმარება უნდა გაეწია ჩვენი საუნჯის რუსულად თარგმნაში. სად შეიძლება ეს თარგმანი ედიოს დაინტერესებულმა ადამიანმა? არ არის გამორიცხული, რომ, როგორც მიაჩნიათ, იგი იყოს პარიზში, კ. ბალმონტის არქივში. სოლომონ ცაიშვილი თვლიდა, რომ რუსეთის იმპერატორისთვის გადაცემული ეგზემპლარი შეიძლება პეტერბურგში, ერმიტაჟის საცავში მოიძებნოს. საფიქრებელია ისიც, იქნებ ზიჩის არქივში იყოს მისთვის გადაგზავნილი ტექსტი?... მისი აღმოჩენით გაირკვეოდა, რამდენად სწორი იყო გ. შარაძე, როდესაც თეთრი ლექსით შესრულებულად თვლიდა თარგმანს. ზიჩის მეგობრული შარჟებიც შეუქმნია. შემორჩენილია მე-40 და 84-ე /“ავთანდილ იყო სპასპეტი...” და “ნახეს უცხო მოყმე ვინმე...” სტროფების თარგმანი. სწორედ ამ ფრაგმენტების მიხედვით ასკვნიდა გ. შარაძე, რომ თარგმანი შესრულებული იყო თეთრი ლექსით და დ. ჩუბინაშვილის მიერ 1860 წელს გამოცემული “ვეფხისტყაოსნის“ მიხედვით გადმოთარგმნილი ტექსტი შეიცავდა 1593 სტროფს.

იონა მეუნარგიას თარგმანი დაიკარგა (ყოველ შემთხვევაში, სადღეისოდ ასე ითვლება), მაგრამ, როგორც მკვლევარი ლ. ბრეგაძე თვლის, მისი ნათელი კვალი დარჩა: 1. უნგრელმა მხატვარმა უსასყიდლოდ იმუშავა პოემის ილუსტრირებაზე. მ. ზიჩის ნამუშევრები დღესაც საუკეთესოდ ითვლება “ვეფხისტყაოსნის“ სხვა ილუსტრაციებს შორის; 2. კ. ბალმონტმა მართლაც თარგმნა რუსულად შოთას პოემა და ამ თარგმანს საეტაპო მნიშვნელობის მოვლენად მიიჩნევენ, რადგანაც თვლიან, რომ ამით ახალი ეპოქის პოეტთა დაინტერესება იწყება; 3. 1884 წელს თბილისურ პრესაში, ქართულ-რუსულ გაზეთებში, გაიმართა პოლემიკა “ვეფხისტყაოსანზე“. აქ თვალსაჩინოდ გამოიკვეთა რუსთაველის ღირსებები.

ილიას სიტყვები, თუ რუსთველი მზეა, მთვარედ იონა მეუნარგია უნდა ჩავთვალოთო, დამაფიქრებელი შეფასებაა. რუსთველის სიდიადე ეფინება მისი პოპულარიზაციისათვის მოღვაწე იონა მეუნარგიასაც.

ასეა, დიდი მასშტაბის შემოქმედი თავის გულშემატკივრებსაც საკუთარი დიდების შუქს ჰფენს.

## ლიტერატურა

1. არდია მ., ჯანელიძე ჯ., სამეგრელო, თბილისი–ზუგდიდი, 1999წ.
2. ბრეგაძე ლ., “არტურ გუნდაკარ ფონ ზუტნერი,” <http://nateba.websail.net/biographies/242-zutneri-ar>. 2017 w.
3. მენაბდე დ., “იონა მეუნარგია - “ვეფხისტყაოსნის“ გამომცემელი და მთარგმნელი,” შრომათა კრებულში “რუსთველოლოგია,” 2002, #2.  
ყუბანიეშვილი ს., ვეფხისტყაოსნის რუსულ ენაზე თარგმნისა და გამოცემის პირველი ცდა (დოკუმენტები), ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, ბ, 1947.
4. ცაიშვილი ს, იონა მეუნარგია, გაზ. “კომუნისტი,” 1959 წ., #109, წიგნში “ქართული მწერლობა,” ტ. I, გვ. 359-360.
5. ცაიშვილი ს., იონა მეუნარგია, წიგნში: ლიტერატურული ნარკვევები, თბ., 1962 წ., გვ.6.
6. შერვაშიძე ლ., “ვეფხისტყაოსნის“ 1646 წლის ხელნაწერის მინიატურების ავტორობის შესახებ, 1955, ტ.16, #6.

**Zeinab Saria**

*/Shota Meskhia state University of Zugdidi, professor/*

## **Merit of Iona Meunargia in translation and popularization of “The Knight in the Panther's Skin”**

### **Resume**

Scientific novelty of the work is the view in which it sees the merit of Iona Meunargia in translation and popularization of “The Knight in the Panther's Skin” seen from the first interest of a student to the end. Steps in this man's life are presented chronologically: showing interest in Georgian archives of Paris national library; getting to know Victor Hugo and getting close to him; 1880 – creation of a commission responsible for clarification of the text of “The Knight in the Panther's Skin”; becoming

the head of the commission; working with Zutners on perfecting French translation of *The Knight in the Panther's Skin* from December 1884 to January-February of 1885; meanwhile, working on German translation of the poem; translation and publication of the poem's short version in Russian in 1888 and 1890. Corresponding material have been found and analyzed using the method of analytic research.

Iona Meunargia translated *"The Knight in the Panther's Skin"* in French language first of all for Hungarian painter Mihály Zichy so that he could read it and create illustrations for the poem.

Iona was an active member of a commission determining the text of *"The Knight in the Panther's Skin"* since 1880. Handwritten texts of *"The Knight in the Panther's Skin"* were all being gathered with him and then they were comparing different texts to each other, studying them and combining into a final version. I. Meunargia was printing protocols of work of the commission and people were reading about how they were deciding what would be the real version of Shota Rustaveli's poem. When it was time to publish, they took care of illustrations.

Austrian writers, Arthur and Bertha Suttners, were working in house of Iona Meunargia during 3 months (from December 1884 to February 1885). They were helping their host in refining of the translation. The text was being translated into German at the same time but it is unknown whether the work was finished or not.

Iona Meunargia gifted the second translation to the emperor Alexander II and his wife and sent the third translation to a Russian symbolist poet K. Balmont. This translation is considered lost as of today. It could be located in Balmont's archive, in vaults of hermitage or in archives of Zichy. If it is found, it will be possible to find out whether it was translated in free verse poem (white poem in Georgian), as speculated by G. Sharadze or were the single line translations conveyed in prose.

As it turns out, Iona has also published a short version of *"The Knight in the Panther's Skin"* into Russian, first written in Georgian and then translated. The translation was printed twice, first in 1888 and later in 1890.

Key words: Iona Meunargia, Zichy, Zutners, French translation.